

PERE DE GOMAR DE BELLPUIG, PROCURADOR GENERAL DEL DUC DE SESSA, 1701-1729.

per Gabriel Martín i Roig

Amb aquest breu estudi es pretén esbossar un retrat de Pere de Gomar i Tarroja, un modest candeler de Bellpuig que entre 1701 i 1729 va ser procurador general de les propietats que el duc de Sessa tenia en el Principat. Un personatge modest amb aspiracions de noblesa que va viure temps convulsos. Implicat amb la lluita entre austracistes i borbònics per la successió del tron d'Espanya, va patir l'empresonament, el segrest dels dominis que estaven al seu càrrec, saquejos i represàlies contra les seves propietats, fins que finalment fou destituït de les seves funcions de procurador per certes discrepàncies en el passament de comptes. Ens interessen els aspectes inèdits de la seva biografia, conèixer l'activitat i les obligacions que tenia com a procurador general, però sobretot la relació que aquest personatge va mantenir amb els dominis empordanesos del duc de Sessa: el comtat de Palamós i la baronia de Calonge.

ELS GOMAR DE BELLPUIG

L'historiador Antoni Bach situa la família Gomar a Bellpuig ja al segle XVI, però les primeres notícies que es tenen de Pere de Gomar són de l'any 1695, quan aquest va rebre de mans de Francesc Pasqual de Llar i de Cadell (comte de Llar i procurador del duc de Sessa i baró de Bellpuig) un important establiment a Utxafava (actualment Vila-sana). Es tractava d'una cessió de peces de terra i el dret a construir-hi una casa, una era i un corral,¹ que amb els anys es convertiria en el casal que hom coneix amb el nom de "Casa vella". Pere de Gomar fou candeler, segons la tradició, fill d'un marxant de Bellpuig, segurament de Francesc de

1.-Gaspar FELIU, "Un poble ressorgit: Utxafava (Pla d'Urgell) al segle XVIII". *Estudis d'història Agrària*, núm. 17 (2004), pàg 441.

Gomar de les Sitges.² Ja al llarg del segle XVII, la seva família es movia entorn del senyor; la funció d'alguns petits càrrecs al servei del noble va ser habitual entre membres de la seva família, però fou sens dubte Pere de Gomar el que millor va saber treure rendiment d'aquesta relació.

El 1701 l'excel·lentíssim senyor Don Félix Fernández de Córdoba, duc de Sessa, va nomenar Pere de Gomar procurador general de les seves rendes a Catalunya, que comprenien les baronies de Bellpuig, Linyola, Calonge, el comtat de Palamós i unes cases que tenia a Barcelona (que eren als carrers Ample i de la Mercè). Com a procurador tenia la responsabilitat de visitar cada any les propietats del noble per a fer efectiu el cobrament dels censos i arrendaments que les universitats de cada vila estaven obligades a pagar anualment, els delmes, la meitat dels foriscapis, la desena del peix i el drets d'ancoratge (aquests últims només referents al comtat de Palamós).

LES VISITES AL COMTAT DE PALAMÓS I A LA BARONIA DE CALONGE

El primer viatge documentat que feu Pere de Gomar a la baronia de Calonge i al comtat de Palamós (totes les dues senyories veïnes i localitzades al Baix Empordà) fou durant la quaresma de l'any 1702, quan hi anà en comitiva des de Barcelona. Curiosament, les seves primeres ordres foren les de construir una nova presó a Palamós. Potser fou una estratègia per guanyar-se el respecte de les autoritats locals o una manera d'insinuar que durant la seva procuradoria seria implacable i actuaria amb fermesa. Gomar poques vegades viatjava sol, quan ho feia sovint anava acompanyat d'un parell d'adjunts que el devien assistir en les seves funcions. En documents municipals de Palamós en transcendeixen alguns noms: el senyor Tudor de Barcelona (el qual no s'ha pogut identificar amb cap personatge de l'entorn de Gomar) i un tal senyor Galitó, natural com ell, de Bellpuig. Probablement, aquest segon es tracti de Francesc Galitó, mercader, que el 1701 va ser capità d'una companyia improvisada de 150 soldats (formada bàsicament per homes de Bellpuig), que sortiren a fer la rebuda en el seu pas per aquestes terres a Felip V.³

Entre 1701 i 1715, cada cop que visitava les possessions empordaneses, Gomar tenia per costum allotjar-se al castell de Calonge, un edifici medieval que durant el segle XVI va patir una important remodelació per condicionar-lo, engrandir-lo i afegir un nou cos residencial, més propi d'un palau, que es perllongava vers l'actual plaça Major. A la façana de dita plaça, al damunt del portal, enmig de dues finestres, encara és visible l'escut de pedra del duc de Sessa; de forma qua-

2.-Ibidem.

3.-Agraeixo l'historiador Ramon Miró per la informació aportada al respecte.

Conjunt format per la capella de la Mare de Déu de la Cabeça i la Casa Vella que havia estat de Pere de Gomar (Vila-sana) Foto: Joan Yeguas.

Ampliació amb les dependències de palau construïdes al segle XVII al castell de Calonge, residència habitual de Pere de Gomar (Baix Empordà). Foto: Gabriel Martín.

drilonga ornat amb estendards, encapçalat per una corona marquesal, en el qual s'hi destaquen, entre altres, les armes de la casa de Cardona.⁴ A les dependències d'aquest palau el procurador hi vivia còmodament, atès amb totes les atencions: majordoms, criats i cuinera. Ell i els seus convidats eren tractats com si fossin membres de la família ducal. Gràcies als llibres de comptes de la universitat de Palamós, sabem que des del mateix dia de la seva arribada es feien portar menges de molt bona qualitat i peix acabat de pescar des del port d'aquesta vila fins el castell. També corria a càrrec dels cabals públics el lloguer de les cavalcadures. Les estades temporals de Pere de Gomar suposaven una gran despesa per les arque públiques, entorn de 80 a 100 lliures, que es gastaven en pocs dies.

LA GUERRA DE SUCCESSIÓ I EL SEGREST DE LES TERRES DEL DUC DE SESSA

L'any 1700, Carles II de Castella i d'Aragó va morir sense descendència i va reconèixer com a hereu Felip de Borbó, duc d'Anjou, que esdevingué Felip V de Castella i IV d'Aragó. Leopold I d'Àustria va reivindicar els drets de la seva nissaga a les corones hispàniques i s'iniciaren disputes bèl·liques en diferents estats europeus. El conflicte no arribà a Catalunya fins el 1705, quan l'arxiduc Carles fou proclamat rei al Principat. Fou llavors quan el nou monarca Carles III i les autoritats catalanes ordenaren el segrest dels drets senyorials de la noblesa absentista catalana, en la seva majoria partidaris del bàndol borbó; d'aquesta manera les baronies i comptats del duc de Sessa passaren a dependre directament de la jurisdicció reial.

El dia 25 de setembre de 1705 va arribar a Palamós l'embarcació de Felip Marcó, que aleshores era batlle de Calella. Escortat per diversos homes armats es dirigí a la plaça de la vila, on proclamà, a viva veu, el segrest del comtat de Palamós a instància de sa majestat. Davant d'un notari féu oficial la presa de la procuradoria a Pere Gomar, tot fent-se càrrec de la recaptació de les rendes i drets del comte de Palamós i del baró de Calonge. Marcó amenaçà a tothom que: *"qualsevol persona que tingués mercaderies o altres negocis amb els francesos o altres persones que no tinguessin obediència a dita magestat Carles III que es dirigissin a ell per a denunciar-les sota la pena de ser traïdors a sa majestat"*. Per tal d'incentivar les denúncies l'acusador rebria, a canvi, una tercera part dels béns del denunciat.

Un fet a tenir en compte és que el reconeixement de Carles III no significa per Palamós un canvi de governants, perquè les noves autoritats austracistes permeteren la continuació de tots els càrrecs. Malgrat això, el segrest no fou gaire ben rebut entre els jurats de Palamós i Calonge, ja que aquest posava en

4.-Pere CANER, "Escuts i banderes de Calonge". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol XX (1970), pàg. 363-380.

Escut del duc de Sessa, amb les armes dels Fernández de Córdoba sobre la llinda del portal del castell de Calonge, la que dóna a la plaça Major. Foto: Gabriel Martín.

serioses dificultats econòmiques les universitats de dites viles, i els impedia “*administrar aquells los molts negocis y quefers que nos han oferts y se nos ofereixen cada dia per dita universitat*”. En altres paraules, no podien treure benefici dels arrendaments municipals, principal font d’ingressos dels comuns (les despeses que generava la guerra anaven en augment i l’administració necessitava noves fonts d’ingressos). Qualsevol infracció o cobrament no autoritzat estava amenaçat de càstig pel segrestador, que “*per raó d’aquella (pena) no pogués venir dany a nosaltres ni altres persones comuns ni universitats*”.⁵

Pocs mesos després, es produeix el segrest de la baronia de Bellpuig. La junta de segrest i confiscacions seculars del patrimoni reial i certificat per don Joan Llacuna, lloctinent de ració,⁶ concedeix la procuradoria, i per tant nomena

5.-*Testimoni notarial de Josep Vallmanya i Sebastià Mir jurats de la Universitat de Calonge*, 8 d’octubre de 1705. Reial Audiència. Plets civils. Plet núm. 1378 (ACA-a partir d’ara Arxiu de la Corona d’Aragó). *Segrest del comtat de Palamós*. Protocol notarial de Palamós, 1705, Pa 304 (AHG-des d’ara Arxiu Històric de Girona).

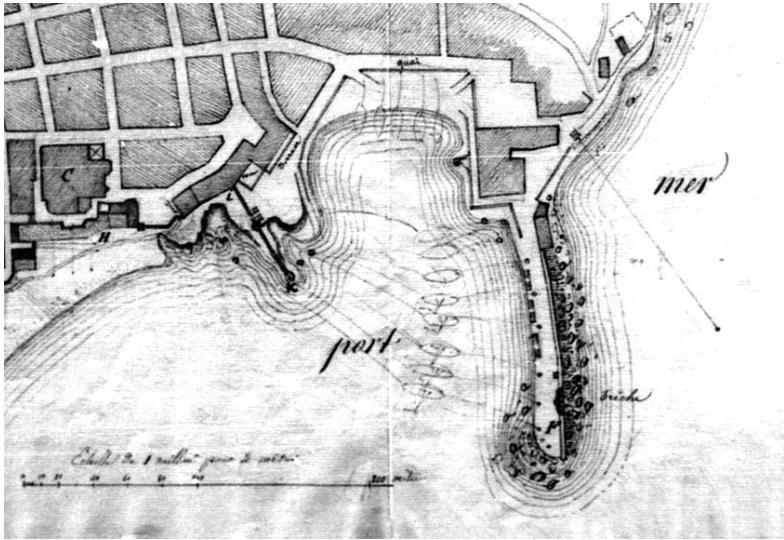
6.-*Segrest de la baronia de Bellpuig*, 1707. Reial Patrimoni, Maestre racional, Volums, Sèrie General, núm. 2711 (ACA).

segrestador Don Josep Calvís de Preixana, que passà a ser considerat tinent del governador general de les baronies de Bellpuig i de Linyola en nom de l'arxiduc d'Àustria. A principis de 1707 Calvís s'envoltà de col·laboradors que l'ajudaren a administrar els arrendaments d'aquestes terres, entre d'altres Jaume Granyó, el doctor en drets Joan Baptista Pasqual i Sebastià Galitó, tots de Bellpuig. La guerra entroncà la vida de Pere de Gomar, que es quedà sense rendes per administrar. Fou pres, acusat de col·laborar amb la causa borbònica, conduït i engarjolat a Barcelona. El 1708, en circumstàncies que es desconeixen, aconseguí fugir de la presó i tornà a Lleida (des de 1707 en mans dels filipistes) per a posar-se al servei del monarca borbó. Don Josep Vallejo, que en aquell moment era coronel del regiment de dragons, li proporcionà tropes i el nomenà capità d'una partida d'homes que tenien la missió de sostraure de les mans dels adversaris les rendes segrestades de les baronies de Bellpuig i Linyola. El grup d'homes que manava Gomar no tenien quarter, la seva tropa “*no dominava més terra que la que trepijava*”,⁷ anaven al galop com una banda de lladres, acudien a viles, llogarets, molins i casals per exigir el cobrament de les rendes del baró de Bellpuig en clara competència amb Josep Clavís, segrestador de la baronia. Gràcies a persones acostades a Bellpuig i Linyola, Gomar aconseguí recollir una part dels delmes d'aquestes baronies. Designà delegats que en nom seu s'encarregaven de recollir fruits, terços d'herbes i el producte dels molins (tant de farina com d'oli). D'aquesta manera Isidre Eixalà, prevere, fou delegat en la vila de Bellpuig, Antoni Juvells en el lloc de Golmés i Isidre Cedàs en els pobles de Linyola, les masies de Bellestar i Almassor –aquestes últimes pertanyen a l'actual terme municipal de Penelles (la Noguera)–. Gràcies als delegats, l'any 1709 Gomar va recaptar el delme dels grans i una mica de vi i blat resultant del producte dels molins del terme de Bellpuig; el 1710 part dels grans, del vi, del blat del molins; el 1711 la recaptació fou realment escassa; el 1713, de nou es va recollir una significativa quantitat de grans, delmes i tot el que es va trillar fins a primers de juliol.⁸ Quan es van col·lectar els productes, fruits i delmes, es portaven a la disposició de Pere de Gomar, en els paratges on tenia establerta la seva residència temporal: entre 1708 i 1709 es portaren a Lleida, el 1710 al camp d'Ivars d'Urgell, el 1711 de nou a la ciutat de Lleida i el 1712 a la ciutat de Balaguer.

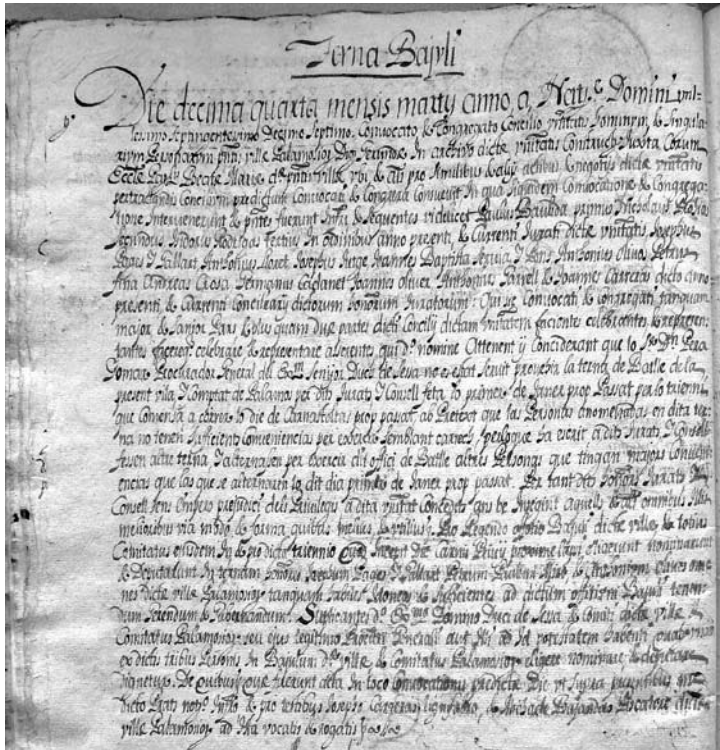
Durant anys a Bellpuig i Linyola es donà una dura competència pel cobrament de les rendes. Tant Gomar com el segrestador tractaven de fer-se amb elles. Aquesta doble recaptació va incomodar els segrestadors, que aviat prengueren represàlies. Una nit del mes d'octubre de 1711 els miquelets irromperen en la casa que Pere

7.-Certificado de Josep de Vallejo cavallero de la orden de Santiago, Mariscal de Campo de los ejércitos de su magestad, governador interior de la plaza de Gerona y comandante general de su partido, 1730, Reial Audiència, Plets civils, Plet núm. 1378 (ACA).

8.- Informam ad futuram nei memoriam recibida en la curia de las baronias de bellpuig y linyola a instancia del procurador patrimonial de las rentas del Exmo Sr duque de Sessa Sr de dichas baronias, 1730. Ibidem.

El moll vell de Palamós construït pel duc de Sessa a principis del segle XVIII en un plànol francès de 1823.

Manual del notari reial Pere Prats, núm. 319, on Pere Gomar rebutja Pau Baulida com a nou batlle i mana al Consell fer una altra proposta (AHG).

Gomar tenia a Bellpuig, la saquejaren, li buidaren el graner, una sitja de blat i hi prengueren foc. Les tropes de l'arxiduc també van cremar la casa i els coberts que tenia a Vila-sana.⁹ Poques setmanes després, els darrers dies de 1711 i primers del 1712, a la vila de Bellpuig els naturals associats amb Josep Calvís, miquelets i voluntaris van sorprendre la guarnició de tropes borbòniques que ocupaven el castell. En aquella acció mataren diferents soldats i s'emportaren pres un tinent d'aquesta guarnició que poc després van ajusticiar.¹⁰

A mesura que s'acostava el final de la guerra, Pere de Gomar anà recuperant progressivament gran part de la recaptació que tenia abans del conflicte. L'any 1713 ja va cobrar tots els delmes i demés rendes de les baronies de Bellpuig i Linyola, menys la part corresponent al blat que es va recollir per orde dels segrestadors i que comprenia tot el que es pogué trillar els primers dies de juny.¹¹

REPRESSIONS I EMPRESONAMENTS

Acabada la guerra, amb el nou govern borbó el duc de Sessa tornà a recuperar les baronies de Bellpuig, Calonge i el comtat de Palamós. Francesc Xavier Fernández de Córdoba, per mitjà del seu procurador general, va prendre de nou possessió de les seves antigues propietats.¹² La quaresma de 1715 Gomar va tornar a Palamós i Calonge després de molts anys de segrest per a veure en quina situació havien quedat aquestes poblacions i l'estat en què es trobaven els arrendaments i les rendes. En una segona visita feta el mes de setembre del mateix any, dit procurador va renovar la cerimònia protocol·lària de presa de possessió en nom del duc de Sessa.¹³ A l'igual que féu, quinze anys enrere, Pere Gomar féu condicionar de nou les presons tant de Palamós com les del castell de Calonge. Va reclamar a universitats i batlles de sac els cobraments dels foriscapis i arrendaments d'anys anteriors.

Josep Lloret fou arrendatari de les rendes del duc de Sessa i baró de la vila de Calonge entre els anys 1708-1711, període en què estaven segrestades dites rendes, i no obstant d'haver pagat el preu de dits arrendaments al segrest, Pere Gomar li va obrir una causa en la reial audiència del Principat de Catalunya on es demanava que dit Lloret li pagués tot el que havia cobrat durant aquests quatre anys. Per evitar les molèsties i repercussions que li podia portar el plet, Lloret es veié obligat a accedir a les peticions a contracor. Li hagué de pagar 36 doblons

9.-Ibidem. Veieu també: Gaspar Feliu: Op.cit.

10.- Les rancúnies no s'oblidaren amb la finalització de la guerra; la prova és que, l'any 1719, la casa de Bellpuig de Pere Gomar va tornar a ser saquejada i s'emportaren "tot el que els va semblar oportú".

11.-"Informam ad futuram nei memoriam..." Op.cit.

12.-Pere CANER i Lluís VILAR, *Castells i cases fortificades de Calonge*, vol XXIII, any 1976, pàg. 279-319.

13.-*Compte de que jo Francisco Vallmanya aniré gastant de les rendes del E^m Sr Duch de Sessa y Baena Sr y baró del castell y baronia de Calonge y comtat de la vila de Palamós, començat el 28 de març de 1715*. Reial Audiència. Plets civils. Plet núm. 1378 (ACA).

(a raó de 5 lliures 12 sous per cada dobló).¹⁴ Més dura fou la represàlia entre els habitants de Calonge. Segons el testimoni notarial de diversos veïns, consta que molts d'aquest no pogueren fer front a les fortes sumes de diners que reclamava el procurador general *“por hallarse muy miserables y sin conveniencias a razon por los sitios pasados en las ciudades de Gerona y Barcelona y las grandes contribuciones habian pagadas a las tropas y los grandes mojamientos habian tenido habiendo de suministrar todo lo necesario para dichas tropas”*. Pere de Gomar féu cridar el batlle per comunicar-li que tots els que no paguessin dits foriscapis (sense cap mena de consideració de si podien o no podien pagar-los) fossin presos i arrestats en el castell d'aquesta localitat fins que haguessin cancel·lat el deute. El batlle, acovardit pel to repressiu del procurador general, va executar de tal manera les ordres que, en pocs dies, va arrestar més de 20 veïns, que passaren una llarga temporada engarjolats fins que no varen satisfer dita cobrança.¹⁵

UN MAJOR CONTROL SOBRE LES UNIVERSITATS

L'any 1716 Pere de Gomar va veure premiada una antiga aspiració: ennoblir la seva casa, enaltir el seu cognom. Gràcies als serveis prestats durant el conflicte successori a favor del monarca Felip V, va ser nomenat cavaller. Un fet que l'omplí d'orgull, però com veurem més endavant, aquest orgull o supèrbia mal entesa el portà a tenir un conflicte heràldic amb el duc de Sessa.

El 1716 amb el Decret de nova planta, els nobles havien de vetllar més que mai per la constitució dels nous ajuntaments. Per tant l'elecció passava a ser un procés estretament controlat per la senyoria o el seu apoderat. Calia evitar que fossin nomenats jurats aquells que havien mostrat simpatia per la causa de l'arxiduc d'Àustria o que estiguessin sota sospita de col·laboracionisme. Per tant la designació i el nomenament dels batlles i jutges ordinaris constituïen un fet molt rellevant. Tant fou així que el març de 1717 Pere de Gomar no va aprovar l'elecció del batlle i els jurats de la vila de Palamós, feta el gener del mateix any, amb el pretext que les persones anomenades en dita terna no *“tenen suficient conveniència per exercir semblant càrrec”*. Va escriure a dits jurats i Consell instant-los que fessin una altra elecció i escollissin per dit ofici de batlle *“altres persones que tinguin majors conveniències de les que s'alternaren lo dit dia primer de gener prop passat”*.¹⁶ El Consell de la universitat de Palamós va proposar tres aspirants: Pau Baulida, Nicolau Prohias i Isidre Rodríguez. Un d'ells havia de ser el nou batlle, però cap de les tres opcions va ser acceptada per Pere de Gomar (potser en sospitar

14.-Testimoni notarial de Josep Lloret, tractant de Calonge, 1730. *Ibidem*.

15.-Testimoni notarial de Martí Pallí, llaurador de Calonge, 30 d'Octubre de 1730. *Papeles justificativos sobre manifestación o allegato sobre la ocultación de rentas del Exmo Duque de Sessa ppr Don Pedro de Gomar i Don Jacinto de Gomar, 1731. Ibidem*.

16.-Document notarial, 14 de març de 1717. *Manual del notari Pere Prats*, núm 319 (AHG).

les simpaties austracistes d'alguns d'ells). Llavors el consell va presentar una nova terna formada per: Josep Pagès Gallart, Pere Pau Miró i Antoni Olivós, dels quals fou escollit el primer. Així a Josep Pagès Gallart, després de rebre la conformitat de Gomar, se li va reconèixer l'exercici de la jurisdicció tal i com havien ostentat els batlles fins aquell moment. Però tant el sistema d'elecció com el nomenament dels representants havia de patir una severa remodelació. Una reial ordre del 22 de juliol de 1718 anul·lava la figura dels jurats i feia nomenar regidors com a Castella. Els municipis van ser dissolts i es va imposar el sistema de nomenament reial d'alcaldes i regidors; a més es va establir un nou impost, el cadastre, que significava la incorporació del Principat al règim impositiu castellà. Josep Pagès Gallart fou el darrer dels batlles escollits per terna; els següents ja es varen nomenar pel Decret de nova planta.

LA CONSTRUCCIÓ DEL PORT DE PALAMÓS

L'exigència que els nous jurats o regidors de Palamós fossin "*persones de reconeguda fidelitat y de major satisfacció al servei reial*" responia segurament als interessos comercials del duc de Sessa, que volia un govern municipal dòcil i fidel per a dur a terme una forta inversió, un projecte de gran envergadura: la construcció d'un nou port, fortificat i amb molts més ancoratges que l'anterior. L'activació del moll de Palamós ja era un projecte que es remuntava a finals del segle XVII. L'any 1699 el duc ja va ordenar al seu procurador general, que llavors era Joan Baptista Tàpies, que efectués les obres de reparació del moll. Aquest delegà la supervisió i el pagament de les obres a Montserrat Margarit, procurador de les rendes dels comtat de Palamós i baronia de Calonge. Malgrat que s'iniciaren algunes obres el 1701, el projecte de remodelació del nou moll quedà aturat, la guerra desvià completament l'atenció del palamosins i del duc cap a altres preocupacions que no eren precisament les portuàries. Si ja l'estat del moll era precari, un fort temporal de llevant s'emportà el cap del moll, més de deu canes de llargària, deixant el port en un estat lamentable. La seva remodelació era ja obligada. El 31 d'agost de 1726 es signaren les capitulacions entre el duc de Sessa i Josep Prats, mestre de cases de Barcelona, per la construcció i fortificació del nou moll.¹⁷ Signà el contracte el seu procurador general Pere de Gomar. Francesc Porta, mestre enginyer de La Bisbal d'Empordà, fou el responsable de la traça, va projectar el plànols del nou port.¹⁸ Les despeses del moll de Palamós, en la seva major part, varen ser sufragades pel duc de Sessa, una altra part anà a càrrec de la universitat de Palamós, que va oferir voluntàriament 400 lliures, i suport

17.-*Tabba sobre la reparació y obras se tenen que fer en lo moll de la vila de Palamós que vol sa Exª lo Sr duch de Cessa fortificar i retornarlo en son primitivo estat estava antes de haverlo devastat la tormenta del mar.* Reial Audiència. Plets civils. Plet núm. 1378 (ACA)

18.-*Gastos se han hecho por cuenta de s. EX^a así en viajes como en otras cosas por la reedificación del muelle de Palamós en los años 1726-1727 pagados por el reverendo Magín Galcerán (...)* Ibidem.

"Cal Galceran", casal senyorial dels Galceran de Linyola, segurament de finals del XVII amb afegits dels segles XVIII i XIX. Foto: Joan Yeguas.

Llinda del portal del pati de "Cal Galceran" on figura el nom de Magí Galceran i la data de 1781, segurament d'algun dels nebots del procurador substituït de Pere Gomar. Foto: Joan Yeguas.

logístic per la seva fàbrica (materials, allotjaments...). La forta despesa feta pel duc de Sessa no es pot considerar una acció altruïsta, una donació desinteressada pels seus vassalls sinó que responia a una inversió econòmica ben planificada que havia de portar-li nombrosos beneficis a llarg termini. La construcció d'un nou port li permetria incrementar el fruits i els rèdits que percebria tant pel que feia als dels drets de pesca com d'ancoratge, davant les prometedores expectatives que preveïen un important creixement del comerç marítim (com així va succeir des de mitjans del segle XVIII).

MAGÍ GALCERAN DE LINYOLA, PROCURADOR SUBSTITUT

Les obres que es dugueren a terme entre 1726 i 1730 en la construcció del nou port de Palamós mobilitzaren un gran nombre de gent. Pere de Gomar havia de continuar exercint la seva feina de procurador general i no podia romandre massa temps a Palamós per supervisar les obres, així que designà un home de confiança que exercís aquesta funció. La responsabilitat va recaure en el reverend Magí Galceran, presbiter i beneficiat de l'església de Linyola. Si bé hi ha escrits notariaus que indiquen que l'any 1726 començaren les obres del port, altres documents apunten que aquesta activitat s'inicià cap als anys 20, poc temps després d'acabar el conflicte successori. Entre els anys 1724 i 1730, apareix en diversos documents el reverent Galceran com a procurador substitut del noble senyor don Pere de Gomar, per controlar els viatges i les despeses que ocasionava la reedificació del moll de Palamós: *“todo por el mejor acierto de la obra”*. La seva feina consistia en supervisar i visurar la forma en què portaven l'obra els empresaris, reconèixer i anotar els progressos en companyia del mestre d'obres. Durant els primers anys del projecte, Magí Galceran va residir al castell de Calonge, però les seves funcions l'obligaren a quedar-se a Palamós durant setmanes senceres, per estar més a prop de les obres i evitar així el molest trasllat a Calonge amb cavalcadures.

A partir de 1720, amb els preparatius i el començament de les obres del moll, les visites de Pere de Gomar a Palamós foren més freqüents i es perllongaren durant més dies. La necessitat que tenia el procurador general d'atendre els negocis en aquesta vila, afegit amb la incomoditat d'haver de recórrer a cavall, quasi diàriament, els quatre quilòmetres que separen el castell de Calonge de Palamós va fer que tant Gomar com Galceran mudessin la seva residència a Palamós. Donat que en aquesta vila el duc de Sessa no disposava de cap castell o palau, hagueren de trobar una residència propera a les obres que estigués a l'alçada de les seves necessitats i comoditats. L'escollida fou la casa Gallart, un casal del segle XVII emplaçat just davant del port i que era propietat de Josep Pagès i Gallart, com ja s'ha explicat, batlle de Palamós entre 1717 i 1722.¹⁹

19.-Pere TRIJUEQUE, *Administració i govern de Palamós, dels tocs de campanes a la democràcia*. Col·lecció guspieres. Edició del propi autor, Palamós, 2000.

Vista de la façana de la capella de Mare de Déu de la Cabeça a Vila-sana. Foto: Joan Yeguas.

Escut d'armes dels Dalmasses-Gomar a la façana de la capella de Mare de Déu de la Cabeça, que segurament substitueix el que hi havia abans, del duc de Sessa. Foto: Joan Yeguas.

A l'igual que succeí en anys anteriors, el procurador ordenava portar a la casa Gallart totes les comoditats i exquisideses. Per entendre millor tot això, heus aquí una breu selecció de la llista de menges que apareixen en una relació de despeses que pagà la universitat de Palamós l'any 1726 quan Pere de Gomar i Magí Galceran feren estada a la dita casa Gallart: dues lliures de xocolata (sembla que tenia el costum de ser rebut amb melindros i xocolata fins i tot quan arribava de matinada), dues lliures de sucre, cinc lliures de capons i gallines, una lliura d'anís, una lliura d'ametlles torrades, avellanes torrades, pinyons, canyella fina, clavells enters, una lliura de melindros, una cistella de figues, càrregues de llenya, fesoles, ordi pels pollastres i els capons, un formatge de 5 lliures de pes... entre moltes altres més coses. A més, es gratificava diferents pescadors perquè no li faltés peix fresc.²⁰ Al mateix batlle, Josep Pagès i Gallart, se li assignava una quantitat fixa pel vi que subministrava al dit senyor i al seu acompanyant. Només les despeses de l'alimentació del procurador pujaven més de 50 lliures. Resulta curiós comprovar com les visites de Gomar a Palamós eren habitualment durant la quaresma, en els mesos de maig i abril. Potser una manera de pal·liar l'obligada abstinència de carn amb peix fresc i abundant, un article de luxe en les terres de l'interior de Catalunya. En aquesta vila coincideix, algunes vegades, amb el baró Gerand d'Huart, governador militar de Girona entre 1719 i 1730, una de les noves autoritats en l'administració fidels a Felip V, amb qui Gomar mantenia unes bones relacions institucionals. Al llarg de l'any eren habituals les peticions que feia Gomar a la universitat de Palamós perquè portessin amb certa freqüència càrregues de peix pel consum personal del mateix baró d'Huart a Girona, per atendre compromisos de caràcter personal i d'altres actes de donació que es feien a convents o monestirs: "*Se féu a petició de Don Pedro (...) una càrrega (de peix) per que lo governador regala per eix dia el convent de Sant Josep i fou una carrega de peix bo*".²¹

Tant el duc de Sessa com el propi Pere Gomar es mostraren sempre molt generosos en efectuar donacions econòmiques a comunitats de preveres, a convents i a monestirs, perquè aquests poguessin realitzar oficis, cobrir la despesa de cera, reparar capelles, construir els monuments de les festes de Setmana Santa o fins i tot sufragar la construcció de nous retaules. Dins d'aquesta política de complaença religiosa (o com a compensació per la forta inversió que s'hauria de destinar en les obres del port de la vila veïna de Palamós) Pere de Gomar mostrà especial interès en refer la capella de Sant Miquel de l'església de Sant Martí de Calonge. El 25 de març de 1715 entregà el dit procurador 150 lliures a Francesc Vallmanya amb l'ordre de "*cuidarse posés en tota bona forma la capella i retaule de Sant Miquel amb les armes de sa excelència per ser patró d'aquella amb la circumstància de que en*

20.-*Llibre de comptes de l'Ajuntament de Palamós*. Capsa 504 , 1726-27 (SAMP-des d'ara Servei de L'Arxiu Municipal de Palamós)

21.-Ibidem.

*Escut d'un membre
de la família Gomar,
Bartomeu de Gomar,
a la base de la
creu de terme de
Casrellnou de Seana,
1580.*

Foto: Joan Yeguas.

dit retaule fos posat un ninxo de St Francesc Xavier".²² Pocs mesos després tornava a desemborsar 326 lliures més per la fàbrica de la capella i retaule de Sant Miquel. El nom de l'escultor no ha transcendit. El 1723, seguint les ordres de dit procurador general, es va fer daurar el retaule de Sant Miquel. Es va pagar a Fèlix Pi, daurador de Girona, 106 lliures "*en què fou ajustat el preu fet de daurar el retaule*".²³ A això calia afegir altres 35 lliures per un mes i disset dies per residir a Calonge i les despeses de dit daurador i el seu aprenent, que fou el temps que trigaren en daurar el dit retaule de sant Miquel.

DESTITUCIÓ DE PERE DE GOMAR

Des de l'any 1717 en què Pere de Gomar va ser nomenat regidor de Lleida amb residència habitual en aquesta ciutat, fins el 1727 en què es va traslladar de nou a la vila de Bellpuig, va anar delegant progressivament les seves funcions al

22.-*Compte del que jo Francisco de Vallmanya aniré cobrant de les rentes del Exmo Sr Duch de Sessa y baró del castell de Calonge y comtat de la vila de Palamós, començat al 28 del mes de març de 1715.* Reial Audiència. Plets civils. Plet núm. 1378 (ACA).

23.-*Ibidem.*

seu fill, don Jacint Gomar. Aquest, en absència del seu pare, actuava a Bellpuig com a tinent de governador amb despatx formal de l'excel·lentíssim Sr duc per l'administració de justícia i de les cobrances de les rendes i productes de les baronies. Administrava els delmes i les altres rendes que percebia de les baronies de Bellpuig i Linyola i altres termes annexos. En l'estat dels darrers comptes entregats al duc de Sessa, datats el 1729-1730, ja figuren junts Pere de Gomar i el seu fill Jacint. Les terres empordaneses estaven administrades des de 1724 per Magí Galceran, el qual realitzava funcions similars, com ja s'ha explicat. Segurament la intenció de Gomar era que el seu fill el rellevés algun dia en el seu càrrec i que es convertís en el nou procurador general del duc de Sessa. Però no tot va sortir com esperava. Pere de Gomar va mantenir el càrrec de procurador general fins l'any 1729, en què fou destituït per un complicat plet per diferències en el passament de comptes.²⁴ Se l'acusava que l'any 1708, quan la baronia de Bellpuig estigué sota segrest, va retirar-se a la ciutat de Lleida i per persones delegades en les baronies va percebre les rendes i fruits. Tots els beneficis que generà la venda dels productes agrícoles recaptats varen ser omesos en els comptes deguts. També fou acusat de servir-se sense permís de materials que eren propietat del senyor duc com: calç, teules, rajols, que va utilitzar per fabricar els coberts dels corrals de la casa que dit Gomar tenia a Vila-sana. Però, potser l'acció que més va incomodar el duc de Sessa (per considerar-la una manca de respecte a l'honor i a les armes de la família), fou que a la capella de la Verge de la Cabeça que hi ha davant la "casa vella" de Vila-sana, el propi Gomar va arrencar les armes del noble senyor a qui tants anys havia servit, i, emportat per les seves aspiracions nobiliàries, situà en el lloc d'aquelles les de la seva casa, un escut format per sis ones blaves horitzontals. Segurament aquest fet devia succeir el 1716 (després de la guerra i del seu nomenament com a cavaller), que és quan la capella de la Mare de Déu de la Cabeça va ser reconstruïda i la imatge titular va tornar a ocupar el seu lloc. En la documentació del procés es recull clarament l'exigència del duc de Sessa, a través dels seus apoderats, que especifica amb to imperatiu que *«debe reintegrar el daño ocasionado y las armas del sr duque en el mismo lugar, estado y forma en que se hallaban»*.²⁵ Aquest document no aporta cap descripció que ens permeti conèixer quins elements contenia l'escut de Pere Gomar. L'única representació que s'ha trobat fins avui de les armes del procurador apareix en un document que el propi Gomar va escriure el 1714 a Antoni Costa (batlle de Palamós). Aquest anava signat i certificat amb un segell lacrat amb la següent anotació: *“Doy la presente firmada de mi mano sellada con el sello de mis armas dado en Lérida a los 10 de mayo de 1714”*.²⁶ En el segell s'hi pot veure la representació d'un escut partit, al quarter

24.-Ibidem.

25.- *Que el Exmo señor duque de Sessa y de Baena gran almirante del Reino de Nápoles hace a don Pedro Gomar de lo que se halla omitido en cuentas debidas a dicho Exmo Sr Duque desde el año 1700 al de 1728.* Ibidem.

26.-*Registrum curia, 1714-1716.* Fons de la Notaria de Palamós, Pa 600 (AHG).

Escut lacrat amb les armes de Pere de Gomar en un document de 1714.

esquerre hi apareix representada una estrella de cinc puntes i una mà, en el dret un cep d'on pengen dos carràs de raïm. A ambdós costats del blasó hi ha dues figures que representen dos putti que subjecten l'emblema. A la part superior, més difícil d'identificar, sembla endevinar-se un elm. Actualment, en la capella de la Mare de Déu de la Cabeça no queda cap testimoni ni dels escuts de Pere Gomar ni dels del duc de Sessa. A finals del segle XVIII, el 26 d'octubre de 1791, Teresa de Gomar va contraure matrimoni amb Marià Joaquim de Dalmasses, senyor de Pierola. Posteriorment a aquesta data, els escuts varen ser substituïts pels de la família Dalmasses-Gomar.

Un cop desposseït del seu càrrec, Pere de Gomar fou substituït per un altre membre de la família Tàpies de Bellpuig, concretament Baltasar de Tàpies. Els Tàpies ja havien estat procuradors abans del nomenament de Gomar. El 13 de setembre de 1730 encara trobem Magí Galceran residint al castell de Calonge i visurant els comptes originals del reverend Monserrat Margarit, actuant com a procurador substituït. Això pot fer pensar que Galceran fou perpetuat en el seu càrrec durant uns mesos més malgrat la destitució de Gomar, potser gràcies al coneixement i l'experiència que havia adquirit durant l'administració de les obres del moll de Palamós i les bones relacions que mantenia amb els batlles de sac i les universitats locals.²⁷

Agraïments a Joan Yeguas, Pere Trijueque i Ramon Miró, pels seus consells.

27.-Testimoni notarial del 13 de setembre de 1730. Op. cit. Plet núm. 1378 (ACA).